

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם נור פסח, רמת-גן
תאריך: 25.3.1999
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: גברת פסח, אני מבקש, ספרי לי ככה בקווים כלליים על הבית בדמשק. מה אבא עשה, מה היה ואיך

נור פסח: אבא שלי?

ש: כן, אבא שלך. כפתיחה ככה, כדי להבין מי המשפחה שלך, מה הרקע המשפחתי. לאחר מכן מה פתאום, או איך החלטת להגיע לארץ.

ת: אבא שלי היה עובד ... חשבונות אצל סוחר אחד שהיה מוכר חיטה. הוא היה משכיל לעומת הסביבה שלו. הוא כתב בעיתונים.

ש: באיזה מקום?

ת: בדמשק, ברחוב היהודים.

ש: חארת אליהוד?

ת: כן. לפני שנתיים שלוש הייתי בבית איפה שנולדתי ולא העזתי להיכנס. ... באו פרסים ועשו ממנו בית מלון. זאת היתה דירה גדולה שהיתה שייכת לסבא שלי.

ש: מה היה שם אבא שלך?

ת: לאבא שלי קראו אברהם.

ש: פסח?

ת: לא. לוי-ג'ע'עתי.

ש: אז אחרי שהתחתנת קיבלת את השם פסח?

ת: כן. פסח זה השם של בעלי, לא של אבא.

ש: על אילו שנים את מדברת שאבא היה עובד?

ת: כשהייתי עוד ילדה קטנה בבית, ... שנולדתי.

ש: באילו שנים בערך היית בבית ספר? באיזו שנה התחלת כיתה א' נניח?

ת: ראשית כל לא התחלתי כיתה א'.

ש: ישר לכיתה ג'?

ת: כן, כי לא נכנסתי לבית ספר, הייתי קטנה. צריך היה לשלם כסף בשביל בית ספר ולא היה להורים שלי, אז לא הייתי. בנות הדוד שלי היו בבית ספר, הייתי ... אצלן בבית, שהיו באות ועושות שעורים שלהן.

ש: אבל המשפחה שלך היתה משפחה עשירה יחסית, לא?

ת: כן, אבל אבא שלי לא עבד. היה חולה. המצב היה קשה מאוד.

ש: באילו שנים הוא היה במצב הזה? באיזו שנה בערך, פחות או יותר.

ת: אני נולדתי ב-1907.

ש: אז באיזו תקופה, 1910?

ת: ככה בערך. 1910 או 1911. סבתא שלי, אמא של אמא, אמרה לאמא שלי – מה זה הילדה הזאת פה, את משאירה אותה ככה? לא בית ספר ולא עבודה? אני אשים אותה באיזה מקום עבודה. היא לקחה אותי ונתנה אותי למפעלים של שטיחים.

ש: היית בת שבע?

ת: שבע, שמונה, ככה. אני נכנסתי ונדהמתי כל כך. ראיתי הרבה צבעים ודברים יפים. ראיתי איך הפועלות יושבות. אני הייתי [שם] כדי לעזור להן אם הן צריכות משהו. אבל זה כל כך משך אותי, העבודה הזאת. ישבתי ועבדתי, ראיתי איך שהן עושות ועבדתי איתן. הן, כל אחת היתה לה העבודה שלה. היתה מקבלת לפי כמה שהיא עבדה. הייתי יושבת ליד מישהי ועוזרת לה, וזה היה ש: מקדם אותה בעבודה.

ת: כן. אז מאוד חיבבו אותי כשהייתי עובדת איתן. בסוף, כשהרווחתי כסף ... נתתי אותו לאמא שלי שתשמור בשביל בית הספר. עם הכסף הזה הלכתי ללמוד.

ש: בכיתה ג'?

ת: בינתיים הכרתי שם מישהי שעזרה לי ללמוד את ההתחלה. הלכתי [לבית הספר] לא מההתחלה. הייתי כבר, גם הגיל וגם הידיעות היו טובות. לא נכנסתי לכיתה ראשונה. נכנסתי לשנייה. זה הלך לי ... בלי בעיות הייתי ... לימודים.

ש: אז אני מבין שגמרת בית ספר יסודי, ולאחר מכן איפה למדת בתיכון?

ת: באותו בית הספר עשו כיתות יותר גבוהות. לא למדנו שפה ערבית, רק צרפתית, אבל פעם בשבוע, שעה אחת של ערבית, היו מבליים בצחוק, לא ברצינות. אבא שלי אמר – זה לא בסדר, לבן-אדם חשוב [ללמוד את השפה] בארץ שהוא לא מכיר את השפה שלה. אז הוא לימד אותי ערבית בבית. אני יודעת טוב מאוד ערבית, קרוא וכתוב, מהבית, לא מ...

ש: אני מתאר לעצמי, זה טבעי. אבל אני מבין שלמדת בבית הספר "אליאנס", נכון? ת: כן.

ש: שם לימדו הכל בצרפתית ואת התרבות הצרפתית.

ת: כן. אבל ... בית ספר עברי.

ש: הוא הפך להיות בית ספר עברי?

ת: לא הוא. כבר ...

ש: אה, נפתח בית ספר עברי.

ת: אנשים באו מהארץ.

ש: המורים המפורסמים.

ת: כן. וסידרו.

ש: הבנתי. מתי החלטת, איך זה קרה שאת מחליטה לעלות לארץ-ישראל?

ת: אנחנו לא החלטנו. באו אלינו חברים, בחורים, ואמרו לנו ...

חווה, בתה של נור: חשוב להגיד באיזו שנה.

ש: באיזו שנה זה היה בערך, פחות או יותר?

ת: 40'?

ח: 47' עלית לארץ.

ת: באיזו שנה אתם עלייתם ארצה?

ח: 45! אתם ב-47'.

ת: אז לפני זה באו והשפיעו עלינו.

ש: היה לכם איזה מועדון? היה מועדון החלוצי או משהו כזה?

ת: בלי מועדון, בלי כלום. לאבא היתה חנות. היו באים אליו ומדברים איתו – מה, יש לך ילדים, צריך

שהם יעלו ארצה, זה הרבה יותר טוב.

ש: אז השפיעו עליו ולקחו את הילדים. אותך?

ת: לא.

ש: אז מי?

ת: הילדים הלכו לפנינו.

ש: אז אני כנראה פסחתי על הקטע שאת מתחנתת שם בדמשק.

ת: כן.

ש: מתי התחנתת בדמשק?

ת: 1925. נדמה לי.

ש: הבעל שלך היה ממשפחת פסח?

ת: כן.

ש: מה היה השם שלו?

ת: אליהו, אליאס.

ש: הוא אני מבין עבד במשהו?

ת: היה שען. אבא שלו היה שען גם כן.

ש: לפי מה שאני יודע, פסח זו משפחה שבאה במקור מרוסיה אולי?

ת: כן.

ש: איך את יודעת?

ת: סיפרו לי. הוא גם לא ידע אבל סיפרו לו. הם באו מרוסיה ובדרך לסוריה היו בצפת. שם הסבא של

בעלי היה ילד קטן. הוא ירד למרתף מפני שהיו שם ספרים, הוא אהב ספרים. חיטט בספרים וכשהוא היה

במרתף היתה רעידת אדמה חזקה מאוד. הוא עלה, כל המשפחה שלו נעלמה ברעידת אדמה. אז באה עוד

משפחה אחרת

ש: את מתכוונת שהם נהרגו.

ת: כן. היתה משפחה אחרת

ש: שאימצה אותו.

ת: כן. היא לקחה אותו לדמשק. ככה הוא הגיע לדמשק.

ש: את אומרת לי שב-1945 הילדים עלו לפניכם?

ת: כן.

ש: השפיעו עליך ועל הבעל שלך? היו שליחים מארץ-ישראל?

ת: כן. מהקיבוץ.

ש: הילדים נשלחו לקיבוץ?

ת: כן.

ש: הם נשלחו לקיבוץ, אתם הייתם עדיין בדמשק, נשאתם עדיין בדמשק כי היו שם

ת: נשארנו, אבל מה, לבעלי היתה אפשרות להכניס אנשים לארץ. היה מחלק סרטיפיקטים.

ש: מטעם הסוכנות?

ת: כן. אבל חוץ מזה היה חבר טוב של הקונסול האנגלי. האנגלים היו נותנים לו רשיון להיכנס רק אם

משלמים סכום כסף, פקדון, או שמישהו שהם מאמינים בו ומכירים בו חותם שהם יחזרו, ערב.

ש: מישהו ערב מהקהילה.

ת: בעלי היה ערב כי הקונסול וויליאמס הכיר אותו וקיבל את החתימה שלו. הוא מאוד אהב לעזור

לקהילה היהודית.

ש: את מתכוונת לבעלך?

ת: כן. אהב לעזור ליהודים. הוא עשה, היה עוזב הכל ועושה מה שצריך. למשל, פעם הוא בא הביתה

ושאל אותי - אם את רואה כלב ברחוב שאין לו ... את לא לוקחת אותו הביתה? אמרתי - כן. אמר - יש

אנשים כמו כלבים שברחו מגרמניה בגלל הנאצים והם רוצים לעבור ארצה. הם עוברים לסוריה ואם

תופסים אותם אין להם לא כסף ולא תעודות, אז מה עושים? ... אותם לגהינום שלהם. אני הזמנתי אותם

הביתה. מה את אומרת?

ש: ראית אותם בבית?

ת: הם היו אצלי, היה "בית מלון" אצלי. היו אנשים באים, היה לי חדר למעלה שלא ראו אותו, על הגג.

ש: היו מסתתרים שם.

ת: ... ילדה קטנה, [בתי] הייתה משחקת איתה.

ש: הבעל שלך היה ציוני?

ת: מאוד.

ש: במה זה בא לידי ביטוי? מה הוא היה עושה?

ת: היה עוזר. היה עושה מה שצריך ליהודים. למשל הוא הזמין אותם הביתה, נתן להם אוכל.

ש: והשליחים שהגיעו מארץ-ישראל?

ת: היו באים אלינו ישר.

ש: זה היה מקום שהם היו

ת: בגלל זה החלפנו דירה. היינו גרים ברחוב היהודים וברחוב היהודים כל זר שנכנס, המשטרה שמה לב.

אז הוא אמר שאם אנחנו גרים בשכונה של כל מיני, אז לא ישימו לב וכל אחד יוכל לבוא אלינו.

ש: שכונה זרה, לא ברחוב היהודים.

ת: כן. אז כל אחד היה, היו באים אלינו.

ש: אז עברתם דירה?

ת: כן.

ש: מתי עברתם דירה בערך?

ח: ... הייתי בת שש, '38.

ש: 1938?

ת: כן.

ש: הבעל הרגיש יותר חופש לעשות ולתת עזרה ליהודים שהגיעו לארץ-ישראל?

ת: כן.

ש: הבנתי. מה עוד? בעניני הגנה הוא היה פועל? זאת אומרת אם רצו עזרה בשביל השליחים, הדריכו איך

להגן על עצמם שלא יתקיפו אותם?

ת: כן. היו באים אלינו ונשארים אצלנו.

ש: וישנים אצלכם בבית?

ת: כן.

ש: מה עוד בענינים הציוניים הוא היה עושה?

ת: כשהייתה המלחמה, מירושלים קראו לנו, לי ולו, לבוא. באנו.

ש: מי קרא?

ת: הסוכנות. הם ביקשו מאיתנו, אמרו שעוד מעט הגרמנים יבואו לארץ והם מביאים את האנגלים שיכנסו

כבר לסוריה לפני שהגרמנים ... ורוצים להוכיח להם [לאנגלים] שהם [הגרמנים] יבואו. היה מושל צבאי

בלבנון

ש: צרפתי?

ת: צרפתי. היתה לו מזכירה והיה לה חבר. הוא סיפר לעורך דין ידוע אחד, ישראלי, שהם קיבלו הודעה

שיבואו מטוסים גרמניים לסוריה, בהתחלה, בשביל שיכנסו כולם לסוריה.

ש: זה היה בתחילת מלחמת העולם השנייה?

ת: כן. מסרו סימנים באיזה מקום הם יהיו ובאיזו שעה, והם יטענו שחסר להם דלק ובגלל זה הם ירדו

לסוריה.

ש: הגיעו המטוסים הגרמנים?

ת: לא הגיעו. הודיעו שיגיעו. הם רצו שנביא את המסמכים האלה מלבנון אליהם, כי הם רוצים להראות

את זה לאנגלים שישתכנעו שהגרמנים מתכוננים לבוא והם יזרזו את בואם.

ש: מי היה האיש בסוכנות שדיברתם איתו? את זוכרת?

ת: כן.

ש: אני אעזור לך אולי. משה שרת?

ת: משה שרת כן, והיה עוד אחד.

ח: זה שהיה דיקן האוניברסיטה בירושלים.

ת: כן, איך קוראים לו?

ש: אילת?

ח: אליהו אילת.

ת: אילת, זה שעזרו לו

ש: ... אליהו?

ת: לא. אילת זה שסיפרו לו שנוסעים זסלני.

ש: זסלני. בסדר, זה מתאים לי. אז זסלני, דיברתם עם זסלני מהסוכנות.

ת: אני אמרתי להם – טוב, אני ובעלי נהיה, אבל יש לי שלושה ילדים בבית, מה יקרה להם אם ניתפס שנינו? בדרך כלל או האשה עוסקת בזה או הבעל. אבל לא שניהם. אמרו לי – הביטי, אנחנו נרשום לך, נחתום לכם התחייבות שאם יהיה משהו אנחנו נטפל בילדים. הם לא יהיו "באוויר".

ש: מי חתם לכם על האישור ...?

ת: הסוכנות. שרת. שרת היה

ש: נפגשתם עם שרת גם כן?

ת: תמיד. כל הזמן היינו ביחד.

ש: איפה? כשהגעתם לירושלים או שהוא בא אליכם?

ת: הוא קרא לנו. הלכנו אליו. הוא והאחרים הסבירו לנו מה עלינו לעשות. נתנו לנו כתובת של עורך הדין בלבנון שיש לו חברה

ש: מה היה השם שלו?

ת: לא מזמן ראיתי את המכתב שלו, כשאני ... חיפשתי בניירות. אני אזכר.

ש: בסדר. אוקיי. בכל אופן המשימה הזו בוצעה?

ת: היינו בלבנון, אני ובעלי, חיפשנו אותו.

ש: את החבר של

ת: כן. הראשון היה עוזר בבית ספר, השני היתה לו מכולת, השלישי היה עורך הדין. נתנו לנו צ'ק ... לתת לו. הוא לא יתן לנו את זה בחינם. עד שתפסנו אותו. אז הוא לקח ... והוכחנו לו שאנחנו רציניים אמר – טוב, אני אלך לראות את הבחורה הזאת.

ש: דרך אגב, הוא היה יהודי?

ת: לא. נוצרי. הוא לקח את הכתובת שלנו איפה שאנחנו [שוהים] בבית מלון. בא אלינו בלילה, באחת או שתיים, אני לא זוכרת. חיכינו לו. הוא בא ונתן לי את כל הפרטים ואני רשמתי אותם סטנוגרפית כי אם הם יתפסו [אותנו] שלא יבינו תיכף מה זה.

ש: בקצרנות.

ת: קצרנות. אני לא לקחתי הכל ברצינות גדולה. אמרתי לו – הבט, יש נייר שנפל לך. אמר – מה?

ש: כן.

ת: למחרת חזרנו הביתה ומהבית באנו לארץ.

ש: את זוכרת אולי באיזו שנה בדיוק זה היה? חודש, שנה? פחות או יותר.

ת: צריך להיות לי השנה והחודש, אני לא

ש: הבנתי, בסדר.

ח: זה היה באמצע המלחמה.

ת: לא, נגמרה המלחמה. סוף המלחמה. כי היה משרד של האנגלים בסוריה – Control Economic על הארץ הסורית. במשרד הזה אני עבדתי. הייתי צריכה לבקש מהם רשות כדי לנסוע עם אבא [אליהו בעלה] לארץ, בשביל זה.

ש: בשביל זה?

ת: כשקראו לנו.

ש: רגע. יש כאן קצת חוסר דיוק. את אומרת לי שהסוכנות בירושלים ביקשו מסמכים כדי להמריץ את האנגלים שיפלושו לסוריה.

ת: כן.

ש: אז זה היה ב-1939, 1940. נכון?

ת: כן.

ש: הם פלשו רק ביוני '41, עד כמה שאני זוכר.

ת: כן.

ש: זאת אומרת זה היה בתחילת המלחמה.

ת: כן.

ש: אוקיי. מה עוד?

ת: יצאנו מסוריה לארץ עם המסמכים האלה. כל הרכבת היתה מלאה פלאחים. רק אני והוא. לקחת ספרים איתי ... לא היה מישהו שידבר איתנו. בא אחד מהמשטרה הצרפתית. הוא עלה וגם הוא לא מצא מישהו לדבר איתו, רק הזוג היחיד זה היה אנחנו. ישבנו, דיברנו על ספרות, על שירים. כשרצינו לעבור את הגבול, הוא הגן עלינו. אמר – אלה חברים שלי.

ש: בצמח?

ת: כן. אנחנו מאוד פחדנו שכשנעבור את הגבול יעשו לנו צרות. הוא עזר לנו.

ש: יפה. משם הגעתם לאן?

ת: לתל-אביב. באנו לחיפה, אחר כך לתל-אביב.

ש: רגע, עכשיו את מספרת לי על המעבר שלכם מסוריה לארץ-ישראל?

ת: כן. בתל-אביב הוא צלצל לירושלים, לשרת, אמר לו – אנחנו חזרנו, והבאנו [את הפרטים]. אמר לו – תיכף ומיד תבואו. אמר לו – אבל אשתי עייפה. אמר לו – תיקחו טקסי פרטי ... לא חשוב, תבואו. אז באנו. אבל מי שהיה לא היה מרוצה. היתה חמתי ואבא של בעלי, אמר – למה הוא ... את האשה שלו אם יש לו עסקים? למה שהיא תבוא איתו? עזבו את הילדים לבד?

ש: הילדים נשארו בסוריה? בדמשק?

ת: ... היתה אמא שלי ועוזרת. אני זוכרת שנכנסנו לסוכנות, ממשרד למשרד לחפש מכונה מתאימה, כי זה היה בקצרות. הייתי צריכה להדפיס את זה. הדפסתי לאור הנר, כי היה אסור להדליק.

ש: אה, היתה האפלה.

ת: כן.

ש: הבנתי.

ת: למחרת בבוקר בעיתונים אמרו שאנחנו יודעים ממקור ידוע שמטוסים גרמנים יבואו.

ש: מה את אומרת? פרסמו את זה בעיתון?

ת: כן.

ש: איזה עיתון, את זוכרת?

ת: בעיתונים של הארץ.

ש: זה סיפור מעניין. מה שרת עשה בשבילכם?

ת: כשרציתי לנסוע לצרפת שרת עשה לי ויזה.

ש: לאחר מכן.

ח: שנים אחרי.

ש: אהה.

ת: זה היה אסור.

ש: היה אסור לנסוע לצרפת?

ת: כן. לא כל אחד היה יכול [לנסוע] לחוץ לארץ.

ח: אתה לא יודע שהיינו פה ב"מעצר בית" בארץ הרבה שנים?

ש: כן, אבל מי שרצה לנסוע לצרפת היה מסדר ויזה והיה יכול לצאת.

ח: ... כסף, ולא נתנו כסף דולרים ...

ש: אהה.

ת: כן, זה היה קשה מאוד.

ח: ... 20 דולר, אי אפשר לחיות ...

ש: כן. זאת אומרת הקצבה של מטבע זר.

ח: בדיוק.

ש: בסדר. אז אוקיי, בואי נמשיך את הענין מהרגע שאתם מוסרים את הידיעות למשה שרת על זה

שמטוסים גרמנים צריכים להגיע. מה קרה איתכם מאז? חזרתם לסוריה אל הילדים?

ת: כן.

ש: חזרתם לילדים והחיים המשיכו. עכשיו, ב-45' את אומרת לי

ח: רגע, לפני זה, מה עם האיש הזה שהיה אצלכם בבית? עם המרתף?

ש: מי זה היה?

ת: אה, זה. אני אגיד לך מה. נפסקו כל הידיעות בין סוריה לארץ כי בסוריה היה משטר וישי, ובארץ היה

המשטר של ... הקונסוליות נסגרו. לא היה שום קשר מהארץ לסוריה. אז שלחו אליהם מישהו עם

משדר. הוא נכנס אלינו, אמר שהוא בא מהסוכנות והוא גר אצלנו והיה משדר.

ש: מהבית שלכם?

ת: מהבית שלנו.

ש: זה היה בית שגרתם כבר מחוץ לחארת אליהוד, נכון?

ת: כן. השכן שלנו היה מנהל של המשטרה.

ח: ... בצבא.

ש: בצבא הוא היה?

ת: כן. על הגג שלו שמו אנטנה. אז למחרת שאל את אבא שלך [אליהו] – מה עשיתם על הגג שלי? אמר

לו – האנטנה שלנו התקלקלה.

ש: האנטנה של הרדיו התקלקלה.

ת: כן. [אמר -] עלינו לתקן. – ואתם ראיתם שיש מישהו זר? והיינו אומרים לילדים שלא יספרו שיש

אצלנו מישהו. לשכנים אמרנו שזה קרוב שלנו. הם לא ידעו.

ש: מהבית שלכם שידרו לארץ?

ת: כן, כל הידיעות, כל מה ש...

ש: באיזו שנה זה היה, את זוכרת?

ח: אני חושבת ש- 1943, 1944. משהו כזה.

ת: כן.

ש: 1943, 1944?

ת: כן.

ש: לא היתה שם אשה? לא היתה אצלכם בבית שדרנית, רק בחור?

ת: כן.

ש: את זוכרת את השם שלו?

ת: נדמה לי שיש לי את זה. הוא כתב לי.

ש: יהודה?

ת: יכול להיות.

ש: כי אני מכיר איש בשם הזה.

ח: הוא בחולון. אמרו לי שהוא גר בחולון.

ש: גר בחולון.

ת: עכשיו?

ח: לא. לפני כמה שנים אני ניסיתי להתחקות על עקבותיו. אמרו לי את השם, אני לא זוכרת. מאוד רציתי

לראות אותו ולא הצלחתי.

ת: כשהוא היה אצלנו כנראה שהוא בעל כורחו בא והיה חולה. הייתי צריכה מאוד לעזור לו, כל הזמן

לשרת אותו

ש: יוסף קוסטיקה?

ח: לא.

ת: יוסף קוסטיקה? לא. זה היה חבר שלנו ...

ש: זה לא הוא היה?

ת: לא.

ש: שרם? שקורי?

ת: לא.

ש: גם כן לא. בסדר, לא חשוב, אולי תיזכרי יותר מאוחר. בכל אופן הוא הגיע מהארץ עם המזוודה והתקין אותה ושידר. עד מתי הוא עשה את זה?

ת: הוא עשה את זה כמה חודשים.

ש: למה הוא היה צריך לעזוב?

ת: כשנגמר ... השתנה.

ש: המצב השתנה, הבנתי. הרי כל הזמן באותן השנים מ-43' והלאה, כל הזמן לקחו ילדים והעבירו אותם לארץ. היה צריך להודיע מסוריה, מדמשק, ומביירות, שהכל בסדר עם הילדים, הם עברו בשלום. מהבית שלך לא שידרו ידיעות בענין הזה? את לא יודעת?

ת: לא, לא.

ש: לא בענין הזה?

ת: לא.

ש: בעניני ריגול, נגד גרמניה.

ת: כן. פעם המשטרה הסורית באו אלינו הביתה לבדוק אם יש לנו קשר עם הציונים. הם באו והיה פסל של הרצל על המזנון. אני מאוד פחדתי, מה אני אגיד להם. הם לבד מצאו פתרון. אחד אמר לי – אתם אוהבים את הרב הזה? אמרתי – כן.

ש: הוא היה עם זקן, אז אוטומטית הוא רב.

ת: הם חשבו אותו רב. אמרתי – כן, זה עוד אחד ...

ש: ... בסדר?

ת: כן.

ש: טוב. דרך אגב הם בדקו את הענין הזה בכל הבתים של היהודים?

ת: לא. רק אצלנו כי אנחנו היינו חשודים. חשדו בנו שיש לנו קשר עם הציונות.

ש: הבעל שלך היה אז בבית?

ת: כן, נדמה לי.

ש: עכשיו, בואי נגיע לזה שכל הילדים, כמה ילדים?

ת: שלושה.

ש: שתי בנות וכן, נכון?

ת: כן.

ש: איך הם קיבלו את הרעיון הזה של לצאת החוצה? הם הסכימו, הייתם צריכים לשכנע אותם? הם היו קטנים הרי.

ת: כן.

ח: מה זה קטנים? 13 עד 15 זה לא קטנים.

ש: 13 עד 15. כן, בסדר, אולי בשביל האמא הם היו קטנים. אבל לא היתה בעיה, נכון?

ת: לא.

ש: הם ידעו שהם צריכים להגיע?

ת: גם שכנעו אותם ...

ש: מי, השליחים?

ת: כן.

ש: הבנתי. הם היו הולכים לבית הספר והם למדו גם עברית שם, עד כמה שאני מבין?

ת: איפה?

ש: בבית הספר. במועדון.

ת: לא.

ח: לא היה שום מועדון ושום בית ספר.

ש: אז איך הם ידעו עברית?

ח: לא ידעו.

ת: למדו שם במקום.

ח: תראה, בדמשק ב-45', אנחנו ב-44' ... בסוריה, היתה אווירה מאוד מאוד עוינת לזר. אנחנו פתאום

הרגשנו לא מתאימים לאזור. מותר היה לדבר רק ערבית, ואסור ... בערבית. אז אמא הרגישה שזה חונק

אותנו ...

ת: ... היינו גרים בשכונה לא יהודית. פחדנו לעזוב את הילדים לבד בבית אולי מישהו יבוא ידבר איתם.

לי היה מורה לצרפתית בבית הספר שהוא לא ידע ערבית. תפסו אותו ברחוב, דיברו אליו והוא לא דיבר.

לא דיבר, הרגו אותו. אנחנו פחדנו. את הילדים לימדנו, היינו מדברים איתם צרפתית. פחדנו שמישהו

יבוא ויראה את זה. אז לא היינו שקטים שהיינו יוצאים מהבית.

ש: אז יצרתם קשר עם שליח מסוים או שהוא בא אליכם?

ת: כל השליחים היו חברים טובים של בעלי, היו באים אליו.

ש: לאן שלחו את הילדים לפי מה שאת יודעת?

ת: קיבוץ.

ש: איזה?

ת: אפיקים. אחותו היתה מאפיקים.

ש: אחותו של?

ת: בעלי.

ש: מה השם שלה?

ת: שושנה פסח.

ש: אשתו של מנחם לוזיה מאפיקים?

ת: כן.

ש: בסדר. מה קרה איתכם? אתם נשארתם בלי הילדים?

ת: כן. אנחנו נשארו בלי הילדים והמשיכו לבוא אלינו אנשים שרצו לעלות ארצה והפספורט שלהם לא מסודר והם צריכים ויזה אנגלית. בעלי היה מסדר להם.

ש: איך הוא היה מסדר את זה?

ת: הולך לזה שמטפל

ש: לקונסול האנגלי.

ת: ו[הקונסול] מחתים אותו.

ש: הוא היה ערב להם שהם יוצאים לביקור?

ת: כן.

ש: תיירים.

ת: כן. וחוזרים כולם.

ש: והם לא חזרו.

ת: אף אחד לא חזר.

ת: בעלי היה אומר – זה יעלה לנו הרבה אחר כך [אבל] אין דבר. אחר כך, פעם הייתי בבית, באו אלי שלושה אנשים מרחוב היהודים, אמרו לי – את יודעת, יש בחור ובחורה מאורסים שרצו לעלות ארצה ולברוח, נתפסו על הגבול ושמו אותם בבית הסהר. נותנים להם מכות. אנחנו רוצים שתדברי עם השכן שלך שיסדר את זה.

ש: השכן שלך, הקצין?

ת: ... הצבא.

ש: מפקד המשטרה והצבא?

ת: מפקד המשטרה והצבא היה שכן שלנו.

ש: מה השם שלו?

ת: רפיק בק אלעדמה. אני נכנסתי אליו, אשתו אמרה שהוא ישן ושהיא תעיר אותו. העירה אותו. דיברתי איתו. אמר לי – איך קוראים להם? אני לא מכיר ואני לא יודע ... אמרתי לו – חכה, אני אביא לך פרטים. ירדתי למטה אלי הביתה ואמרתי להם – מה השם? נתנו לי את השם. אמרתי להם – הביטו, אני אסדר לכם את הענין, אבל תשתדלו לדייק ולהיות בסדר, כי אולי נצטרך אותו עוד הפעם. שיהיה לי ש: שיהיה אמין.

ת: כן. עליתי ונתתי לו את השם ... אמר לי – גברת פסח, את ערבה לזה. ... אני אתן להם להיות חפשיים, אבל כשיהיה המשפט הם צריכים לבוא. אמרתי לו – כן. אז הוא צלצל לבית הסהר ואמר להם – הבן אדם הזה והזה, תעזבו אותו חפשי, אני מכיר אותו. הם שום דבר ...

ש: וזה סודר אני מבין?

ת: כן.

ש: מה עוד עשיתם במשך השנתיים עד ש, ב-47' עליתם, נכון?

ת: כן.

ש: מה עשיתם במשך השנתיים עוד בסוריה? אילו ענינים? הבעל המשיך לעבוד בחנות?
 ת: כן. אחר כך הפסיק כשחשבנו לעלות ארצה. בא חבר אחד שלו מהמכירים המפורסמים. לא מצא אותו,
 בא אלינו הביתה. הבן-אדם הזה היתה לו עמדה גבוהה מאוד בממשלה. בא סופר אחד יהודי והוא רצה
 לכתוב ספר על היהודים ... הוא רצה לדעת ערבית, לכתוב נכון. אז רצה ללמוד ערבית. בא לדמשק,
 אלינו, והוא רצה ללמוד ערבית. הבן-אדם הזה היה אצל בעלי ואמר - אני אלמד אותו.

ש: מי זה אותו?

ת: הסופר.

ש: איך קוראים לו, את זוכרת?

ת: אני צריכה לדעת.

ש: את לא מתכוונת לבן-צבי?

ת: לא. אז הוא לימד אותו. והוא ידע שכשלומודים אז משלמים. אז הוא ביקש לשלם. אז ההוא נעלב - אני
 לא מורה ואני לא מלמד בשביל ללמד כסף. אני מלמד בשביל שיכירו את השפה הערבית. ... זה לאומיות.
 ואותו בן-אדם יודע שאנחנו יהודים ... שאל אותי שאלה אחת - מה דעתך על הציונים? אמרתי לו -
 הבט, אם אלה היו נוצרים ואם אלה היו ערבים, ואין להם מקלט ואין להם מקום, הייתי בעדם. אמר לי -
 גברת פסח, הציונים האלה מרמים אותך ואותנו. הם לא רוצים לא מקלט ולא שום דבר. אלה אירופים
 שבאים לשלוט בערבים. כל הציונות אלה סיפורים. זו לא אמת. כל רגע שיש לנו טיפת דם, אני והילדים
 שלי והמשפחה שלי לא ניתן לציונים. אמרתי שלא כדאי לי לדבר איתו יותר. ... רק

ש: ... לשנות נושא?

ת: לא. שילך.

ש: ואז החלטתם שאתם

ת: החלטנו שבאים ארצה כי לא היתה לנו ברירה. הילדים היו כבר

ש: כן. אני מבין שהבעל עוד היה עושה, עשה עוד כל מיני פעילויות ציוניות.

ת: כל הזמן. הוא לא הפסיק אף פעם.

ש: בשנתיים האלה כשהילדים נסעו, איזו פעילות בעיקר? לסדר דרכונים?

ת: כן. כל הזמן. אחר כך, זה שהיה מסדר לו את הדרכונים השתנה.

ש: מה זאת אומרת?

ת: בא פקיד אחר שהוא לא ...

ש: אה, התחלף.

ת: אז הוא קרא לאלהו פסח [כי] איפה כל האלה שהלכו ולא חזרו? שיתן דין וחשבון. אז החלטנו

ש: לברוח מאותו רגע.

ת: גמרנו.

ש: את מדברת על האיש בשגרירות הבריטית?

ת: לא. גם בסוריה היה מישהו שהיה מקל עליו. הבריטי היה כל הזמן ממשיך. [בעלי] היה מתקן להם

שעונים חינם, היה עושה להם מתנות. היו לי בבית תמיד כמה פספורטים.

ש: מוכנים?

ת: כן.

ח: שמע, אני הייתי באה מבית הספר, היו עומדים בתור אנשים ...

ש: לארגן להם את הפספורטים.

ת: כן. זה מה שהוא עשה.

ש: בענייני בטחון הוא עשה גם כן? בשביל להגן על היהודים, לתת להם נשק?

ת: כן. היה את סעד ... שעשה נשק.

ש: מי?

ת: אחד שקראו לו יעקב סעד. הוא היה עוזר לו, הוא היה מעביר נשק.

ש: ראית אותו הרבה פעמים את יעקב סעד?

ת: כל הזמן היינו ביחד.

ח: ... היינו אצלו בבית ... בתל-אביב.

ש: הוא גר ברחוב

ת: יש לי כתובת שלו ומספר טלפון.

ש: לא חשוב, אבל היית אצלו בבית.

ח: ... איך הוא בכה כשמנחם נפטר ...

ת: כן, הוא מאוד אהב אותו.

ש: מנחם לוזיה?

ת: כן.

ש: אז עבדתם עם יעקב סעד בעניינים האלה? הוא עבד איתו?

ת: גם אחרים.

ש: אתם החבאתם גם נשק בבית?

ת: לא.

ש: היה לכם מחסן או משהו?

ת: לא.

ש: בסדר. עכשיו, החלטתם שאתם עולים לארץ. איך עשיתם את זה בפעם השניה? בפעם הזו?

ת: בפעם הזו עלינו באווירון, בפספורט רגיל.

ש: שלכם? איך נתנו לכם לצאת?

ת: לא היתה לנו רשות. לא רצו לתת לנו ויזה בהתחלה. אז אני טענתי שאני צריכה מומחה. מי שרוצה

רופא מומחה נותנים לו רשות לנסוע לארץ. הלכתי ... רופא אחד שיתן לי פיתקה שאני זקוקה

ח: לא לד"ר בלכמן?

ת: כן.

ש: ד"ר בלכמן? בסוריה?

ת: כן.

ש: איזה רופא הוא היה? הוא היה יהודי לפי השם.

ת: לפי השם, אבל הוא לא הודיע שהוא יהודי.

ח: הוא לא הודה שהוא יהודי.

ת: לא הודה שהוא יהודי.

ש: איפה הוא עבד? איפה היה מקום העבודה שלו? ברובע היהודי?

ת: לא.

ח: הוא גר ליד בית הספר.

ת: הבנות שלו היו חברות שלכן [של חוה]. אני הלכתי אליו, אמר לי – הביטי, אני רופא נשים וזו לא

המומחיות שלי. אלא מה, הם כל כך טפשים, אולי זה יעבור.

ש: אמרת שיש לך בעיה אחרת?

ת: כן. היה לי כאן בגרון. הוא נתן לי [אישור] שאני צריכה מומחה. אמר לי – תנסי, אולי זה ילך. שאלתי

אותו כמה הוא רוצה? אמר לי – אני רוצה לעזור לך. אני לא רוצה כסף. אני מקוה שזה יעזור. אלא מה,

היינו צריכים לשלם סכום של כסף, ערבון. הזה של הבנק הפלסטיני אמר לי - ... את בסוריה והולכת

לארץ? כל כך יותר יפה כאן. אמרתי לו – זה הזמן. אני הלכתי ובאתי לארץ.

ש: זה היה פקיד ערבי בבנק איפה ששילמת את הערבון הזה? כמה זה היה?

ת: לא זוכרת. כמה מאות לירות סוריות.

ש: לכל אחד או לשניכם ביחד?

ת: רק אני. הוא לא.

ש: אה, הבעל

ת: הוא לא.

ש: אסור היה לו לצאת?

ת: כן.

ח: אז איך הוא יצא?

ת: אני אגיד לך איך. בהתחלה ביקשתי שאני אצא, אבל חידשנו את הפספורט ... בפעם השניה נסענו לא

דרכם, דרך אחרים, ללבנון. לא נכנסנו מסוריה לארץ, מלבנון. אלה היו פקידים אחרים, אנשים שלא

מכירים אז עברנו.

ש: זאת אומרת עברתם לביירות?

ת: כן.

ש: אמרת לי שטסתם.

ת: כן, מביירות.

ש: טסתם מביירות לחיפה?

ת: לארץ, כן.

ש: באופן לגאלי? במטוס?

ת: לגאלי.

ש: הגעתם לחיפה.

ת: כן. אמא שלי באה והתחילה לבכות. אמרתי לה – [זאת] נסיעה כל כך קצרה.

ש: טוב, זה קרוב. ענין של חצי שעה טיסה בסך הכל.

ת: כן. רק עלינו, כבר ראינו את הגבול ...

ש: כן. איזו חברת תעופה?

ת: לבנונית. בכוונה, כי בגבול אנחנו נסענו כל כך הרבה הלוך וחזור שכולם הכירו אותנו. כולם ידעו מי אנחנו. מצד לבנון אף אחד לא מכיר אותנו.

ש: אז אם כך, ב-1947, את זוכרת איזה חודש עלייתם?

ת: לא.

ש: זה היה בקיץ?

ת: כן, בקיץ. אני מאוד דאגתי. אמרתי שלילדים יהיה מאוד קשה בארץ. ... היה לו קשה.

ש: אז בקיץ 1947 את נוחתת בחיפה עם הבעל. מה קורה איתכם מאז?

ת: היתה שם משפחה שלו. אמא שלו ואבא ואח.

ש: שגרו בחיפה?

ת: לא, גרו בתל-אביב.

ש: מחיפה נסעתם לתל-אביב?

ת: כן.

ש: את יכולה לציין את השמות מי גר בתל-אביב?

ת: אליעזר פסח.

ש: מי עוד?

ת: אחותו, גברת מוגרבי.

ש: שהיתה נשואה למוגרבי מהקולנוע?

ת: כן.

ש: אז הלכתם אליהם?

ת: לא, הלכנו לאחיו ...

ש: אליעזר.

ת: אליעזר. אבא ואמא היו שם עם אחיו ביחד.

ש: אבא ואמא שלו?

ת: כן.

ש: חיתם שם?

ת: כמה ימים. אחר כך מצאנו דירה והלכנו.

ש: איפה מצאתם דירה?

ת: מצאנו חדר אצל מישהי, גרנו אצלה, עד שמצאנו את הדירה בלווינסקי.

ש: מה עשיתם כל הזמן הזה? ממה התפרנסתם?

ת: לאבא שלו היתה חנות שעונים.

ש: בתל-אביב?

ת: כן.

ח: הרצל 72.

ש: אז הוא הלך לעבוד עם אבא שלו?

ת: כן.

ש: מה את עשית? עקרת בית?

ת: כן.

ש: הילדים היו עדין בקיבוץ?

ת: כן. נשארנו שנה בקיבוץ, שנתיים.

ש: שנתיים בקיבוץ אפיקים?

ת: לא. היא [חוה] באפיקים, והשניים באשדות יעקב.

ש: שניים עברו לאשדות יעקב?

ת: כן.

ש: איזה?

ח: אז היה אחד.

ש: נכון, אז היה אחד, סליחה.

ת: יש שניים?

ש: כן. הם התפצלו בשנות החמישים, היה פיצול. לא רציתם שהם יבואו הביתה?

ת: להיפך. רצינו ואחר כך הם באו.

ש: רציתם שהם יבואו הביתה?

ת: כן.

ש: הם חזרו ברצון?

ח: לא כל כך.

ת: חזרו.

ש: הם חזרו מפני שהכרחת אותם לחזור?

ת: כן.

ש: למה הם רצו יותר להישאר בקיבוץ? מה הם אמרו?

ת: הם התחילו להתרגל.

ש: מצאו חברים, חברות?

ת: איזו שאלה.

ש: זה מצא חן בעיניך?

ת: לא.

ש: למה?

ת: אני לא יודעת למה.

ש: את אמא. את צריכה לדעת למה, לא? למה לא מצא חן בעיניך שיש לה חבר?

ת: זאת התחנה.

ש: היא כבר התחנה?

ת: תיכף התחנה.

ש: בקיבוץ?

ת: לא. ... בקיבוץ הכירה מישהו. את בעלה הכירה מהקיבוץ.

ש: את יוסי עופר?

ת: כן.

ש: הבנתי. זה שהיא התחנה מצא חן בעיניך?

ת: לא.

ש: למה?

ת: אני לא יודעת.

ח: הייתי בת 17, מה את לא יודעת למה? אני יודעת למה. כי הייתי בת 17, הייתי קטנה מדי. מה צריך

לדעת פה?

ש: חשבת שהיא קטנה מדי? אולי את רצית שהיא תתחתן עם דמשקאי?

ת: לא.

ש: לא היתה בעיה כזאת?

ת: לא היה אכפת לי דמשקאי או ...

ש: בסדר. מה עם הילדים האחרים באשדות יעקב? הם גם עזבו ברצון את המשק?

ת: כן.

ש: אני רוצה להבין – את באת אליהם לקיבוץ ואמרת להם – מהיום אתם עוזבים וחוזרים הביתה איתי?

ככה אמרת? ככה זה היה?

ת: לא.

ש: את לא זוכרת. אבל בסופו של דבר הם הגיעו הביתה. כשהם חזרו הביתה גרתם כבר בלוינסקי?

ת: כן.

ש: אז הבעל עובד ואת עקרת בית. אתם חיים. מה קורה הלאה? הילדים הולכים למה?

ת: הבן מצא עבודה במפעל והבת גם כן עבדה.

ש: מיד מצאו עבודה?

ת: חיפשו ומצאו.

ש: בלוינסקי, איפה שגרתם, היו הרבה דמשקאים מסביב?

ת: לא. היו מעט מאוד.

ש: מעט מאוד? אבל לוינסקי, אם אני מבין, זה רחוב שהיום הוא ליד התחנה המרכזית החדשה והישנה,

ואתם גרתם יותר קרוב לים?

ת: לא. יותר קרוב לתחנה.

ש: אז כל אזור התחנה בנוה שאנן היו הרבה דמשקאים, לא?

ת: לא הכרתי ... מה זה, זה רחוק

ש: מה זה רחוק? חמש דקות הליכה, לא?

ח: נכון, אבל זה רחוק. כשאינן קשר אז זה רחוק.

ת: היינו בבתיים.

ש: כן. בשיכון שלכם, בבית שלכם לא היו עוד דמשקאים?

ת: לא.

ש: את לא רצית קשר עם הדמשקאים?

ת: בטח. היה לי קשר עם המשפחה

ש: היה לך קשר. ולמשל בבית שלך המשכת לבשל כמו שבישלת בסוריה?

ת: כמו תמיד.

ש: כמו תמיד. לא השתנה. הבעל רצה שתבשלי ככה או שפשוט זה מה שידעת?

ת: איך שהוא רגיל.

ש: איך שהוא רגיל ואיך שאת רגילה.

ת: כן.

ש: הילדים חיו ולמדו, נכון?

ת: כן. והיתה לי

ש: חוה למדה רגיל בבית הספר.

ת: המשיכה ללמוד, כן.

ש: בסדר.

יוסי, בעלה של חוה: יש אי הבנה ...

ש: כן.

י: אתה מדבר על שכונה, אותה שכונה. היה בית לגמרי חדש מול בית הספר "ביאליק". אתה יודע איפה

בית הספר?

ש: נו בטח, אני מכיר את זה. זה ממש, אה זה הבית הזה?

י: זה היה בית לחלוטין חדש. רק נכנסו עם ...

ח: לא היה שם כלום.

י: אז זה לא היה בכלל של ... שכונה.

ש: הבנתי.

י: אלה היו כולם אשכנזים.

ש: אבל היתה גם שכונת קווקזים.

י: בדיוק. זה הרבה ... זה איפה ...

ש: זה מחוץ לשכונת הקווקזים.

ח: בטח ...

ת: שכונת הקווקזים היתה ...

ש: כן, כן.

ת: יש שם את בית הספר "ביאליק".

ש: הבנתי. אז אם כך אני מבין שחייתם במין בית נפרד, חדש, נפרד. בסדר. בהמשך החיים היו לכם קשרים עם ארגון יוצאי דמשק? את יודעת, ב[רחוב] ראש פנה ...

ת: ... מעט מאוד.

ש: לא הייתם [הולכים] אם היה ארוע או בחגים?

ת: היינו.

ש: הייתם מצטרפים לשם?

ת: כן.

ש: את יודעת שהיה שם בית כנסת? אני לא צריך לספר לך. הבעל שלך היה מגיע לבית הכנסת? את צוחקת, אני מבין שהוא בכלל לא הגיע לבית הכנסת.

ת: נכון.

ש: למה? הוא לא היה שומר מסורת?

ת: לא.

ח: ... הוא שמר. את הדת ...

י: פולחנים ודת ...

ש: זאת אומרת הוא לא היה מקפיד להתפלל בימי שישי ושבת. הוא לא היה הולך. ובחגים בגדולים, הוא היה הולך להתפלל?

ת: כן.

י: עם הזה, עם ... לספר מה. היו משחקים ביום כיפור ... עם אבא ...

ש: כן. אני רוצה לשמוע את זה ממנה שהוא בכלל לא היה איש דתי.

ת: לא דתי. הוא היה לאומי אבל לא דתי.

ח: את הפסח חגגנו. את ליל הסדר חגגנו יפה, את ראש השנה חגגנו יפה.

ת: בסדר. בחגים הייתי אומרת לו – נו בוא נלך לאיזה בית מלון. היה אומר לי – אני רוצה להיות בבית שלי שהילדים שלי יהיו אצלי.

ש: שיהיה סדר בבית?

ת: כן.

ש: את הכרת או שמעת על ארגון יוצאי דמשק?

ת: כן, בטח.

ש: היה שם עזרה וסעד, היו כל מיני.

ת: כן.

ש: אני מבין שאתם לא הייתם צריכים עזרה. אף פעם לא ביקשתם מהם.

- ת: לא.
- ש: אז איזה קשר היה, אם היה קשר?
- ת: יותר עזרה לעזור להם אם הם צריכים משהו.
- ש: מה זאת אומרת?
- ת: לארגן, לסדר, זהו.
- ש: את יודעת שהגיעו אז הרבה עולים, של '48, '49, '50. היה איזה שהוא קשר עם העולים האלה?
- ת: לא.
- ש: הבעל שלך לא היה אחראי על הארגון, או חלק מהעזרה?
- ת: הוא היה ... בחיך.
- ש: זאת אומרת היה לו קשה ... בעצמו. אבל את אומרת שהיתה לו עבודה. הוא עבד כשען עם אבא.
- ת: כן, אבל זה לא הלך ...
- ש: איך המשכת את החיים מהבחינה הזו של חיים לא רחוק מהמרכז של יהודי סוריה בנווה שאנן?
- ת: לא היה לי קשר גדול איתם.
- ש: אם היה לך קשר זה היה רק עם קרובי משפחה, אני מבין.
- ת: כן.
- ש: הייתם מבקרים הרבה?
- ת: כן.
- ש: מי במיוחד? לאיזו משפחה במיוחד היית קרובה? עם מי היית חברה? גברת מוגרבי? מי היתה החברה הכי קרובה שלך מהסורים?
- ת: אני באמת לא זוכרת.
- ש: אבל היו לך קשרים עם בני המשפחה?
- ת: כן.
- ש: אני מבין שלאחר מכן התחלת לצייר גם?
- ת: כן.
- ש: עברת לתחום האמנות?
- ת: כן.
- ש: ממה התפרנסת? את גם עזרת לבית, נכון?
- ת: לא. רק בעלי.
- ש: את היית עקרת בית?
- ת: כן.
- ש: את בטח זוכרת את שנות החמישים. איפה גרו סורים או חלבים באזור תל-אביב? את זוכרת איפה היו הקיבוצים, השכונות העיקריות שלהם?
- ת: היה בחולון, בת-ים, רמת-גן.
- ש: גם בתל-אביב, אני מבין. בנווה שאנן.

ת: בנווה שאנן, כן.

ש: עוד איפה?

ת: חוה, איפה גרה הדודה שלי? אני לא זוכרת ...

ח: קרית שלום?

ת: לא. איפה שגרנו פה.

ח: זה בין רחוב לווינסקי לכביש שמוביל ליפו. באחד הרחובות האלה.

ש: בן-ציון?

ח: קרית שלום. אני לא יודעת איפה זה.

ת: אני לא זוכרת.

ש: קרוב יותר ליפו?

ת: כן.

י: הדודה שביקרנו אותה שם עם אבא גם כן גרה שם.

ח: לא. שם ... גר.

ת: איך קוראים להם? לא זוכרת את השם שלהם. הדודה שלי.

ח: אני לא זוכרת גם.

ש: לא רחוק מאבו-כביר?

ח: כן. בין אבו-כביר ללווינסקי יש ...

ש: כן, הבנתי. בשכונות הדרומיות של תל-אביב.

ח: כן.

ש: מה עוד את זוכרת? איפה עוד גרו בתל-אביב? את יודעת מה, אני אשאל אותך שאלה אחרת. במה הם

עסקו? ממה בעיקר התפרנסו יהודי דמשק באותה תקופה, בתקופות האלה? את זוכרת?

ת: היה לי בן-דוד שהיתה לו מכבסה.

ח: עמד וגיהץ כל היום.

ש: מה עוד?

ח: יאיר היה בצבא, היה

ת: כן, יאיר היה בצבא. על זה אני אגיד לך.

ש: מי זה יאיר?

ת: בן-דוד. היה לי דוד אחד

ש: הוא היה במודיעין?

ת: כן. היה לי דוד אחד בסוריה. באה אשה מהארץ לארגן את הילדים. היה היתה צריכה חדר לגור. היה לו

חדר והוא נתן לה.

ש: את מדברת על רבקה?

ת: אני לא יודעת איך קראו לה.

ש: הנסיכה?

ח: אשתו של בן-צבי.

ש: אה, את מדברת על אשתו של בן-צבי? רחל ינאית?

ת: כן. שאלה אותך כמה הוא רוצה, אמר – מה, אני אקח ממך כסף?

ש: אה, את חזרת איתי ל-1943 לסוריה.

ת: כן. לארגן לנו

ש: אצל מי היא גרה?

ת: דוד שלי.

ש: מי זה?

ת: יוסף הררי. הוא לא רצה לקחת כסף.

ש: טוב, זה ברור.

ת: אז כשבאו הבנים שלו לארץ היא עזרה להם. לזה היא עזרה, ליאיר.

ש: מה היתה צורת העזרה?

ת: הוא נכנס למשרד.

ש: משרד הביטחון?

ת: כן.

ש: הבנתי. מי עוד את זוכרת פעילים מאותה תקופה שעבדו במודיעין, במשרדי הממשלה, אולי במכס?

ח: אליהו ששון למשל.

ש: את אליהו ששון את זוכרת?

ת: כן, איזו שאלה. היה ...

ש: מה הקשר שלכם?

ת: ידידות.

ש: אבל הוא חי בירושלים בכלל.

ת: כן. היינו הולכים אליו. מי עוד? היה עורך דין אחד שקראו לו ג'וזף רומנו. הוא היה בסוריה, אני לא

יודעת אם הוא היה דמשקאי. הוא היה קרוב למשטרה הסורית. כשהיו תופסים יהודים ורוצים לדעת מי

הם ומה הם, ולבדוק את הניירות שלהם, הרי הוא קורא עברית, אז היו קוראים לו והוא היה מתרגם איך

שזה ...

ש: איך שבא לו.

ת: ... עם הבת שלו בפריז.

ש: עם הבת של מי ניפגשת?

ת: של יוסף רומנו.

ש: מה סיפרת לי קודם שהוא היה עושה?

ת: הוא היה מתרגם ניירות.

ש: למוחבראת? למי?

ת: ליהודים שהיו תופסים אותם ורוצים לדעת מי הם.

ש: בסוריה?

ת: כן, בסוריה.

ש: הוא לא היה מתרגם להם בדיוק מה שמצאו.

ח: מה שכדאי.

ש: כן.

ת: אמרתי לבת שלו – אני הכרתי יפה את אבא שלך. אז היא אמרה לי – אבל אמא שלי בארץ, היא בבית אבות והיא מאוד רוצה שתבואי. תלכי אליה, אני מבקשת.

ש: מה השם שלה?

ת: לורה רומנו.

ש: והוא היה ג'וזף רומנו?

ת: כן. אני ומוריס היינו כמה פעמים אצלה. היא נפטרה. אבל היא היתה כל כך מרוצה שהיינו באים לבקר אותה.

ש: תגדי לי, באופן כללי, החיים בארץ לעומת מה שהיה לך בסוריה, את מוכנה להשוות?

ת: אין מה להשוות. אין.

ש: איפה היה לך יותר טוב?

ת: בסוריה.

ש: מאיזו בחינה?

ת: הרבה בחינות.

ש: נתחיל. בית למשל.

ת: היתה לי עוזרת, היה לי בית גדול, הכל היה בשפע. בארץ לא.

ש: אוקיי. בתחום התרבות למשל?

ת: אפילו.

ש: מה זאת אומרת?

ת: היה לנו קשר עם אנשים מעניינים מאוד.

ש: שידעו את התרבות הצרפתית?

ת: כן.

ח: גם הערבית.

ש: וגם התרבות הערבית.

ת: כן. פעם באה אלי אשה, אמרה לי – לילא חאנום רוצה אותך. לילא חאנום זו היתה אשתו של המיניסטר הסורי. חאנום זאת אומרת גברת נכבדה בקירקרית. אני הלכתי אליה. אמרה לי – אני שמנה

מאוד ואני רוצה להרוזות. שאלתי את גברת מזרחי מי יכול לעזור לי, ואמרו לי שאת. את מוכנה?

ש: את התמחית בדיאטות?

ת: לא, אני לא התמחיתי, אבל אני הייתי שמנה ועשיתי מה שצריך.

ש: את היית שמנה?

ת: כן.

ש: לא רואים את זה, אבל בסדר. עזרת לה?

ת: אמרתי לה שאני מוכנה. מתוך סקרנות רצינית. היא אמרה – אם ככה, אני אקבע לך ראיון עם בעלי, הוא רוצה להכיר אותך ולשאול אותך מה השיטות שלך. אמרתי לה – בבקשה. אז קבעה לי ראיון איתו. לקחתי אליו את הספרים של ד"ר גרוויל, זה שלמדתי אצלו, והראיתי לו.

ח: טבעוני.

ת: טבעוני. צרפתי. ידוע. בעלה מלומד מהמדרגה הראשונה. זה מצא חן בעיניו וקבענו. היתה שולחת אלי את המכונית שלה והייתי הולכת אליה הביתה כל יום בבוקר, עושים התעמלות.

ש: זו היתה השיטה?

ת: ביחד. והיא מקבלת אורחים ... מתנות, ככה מגשים מלאים דברים טובים.

ש: ואחרי ההתעמלות היא היתה אוכלת.

ת: כן. פעם היא רצתה, היה לה חשק לאכול קובה. היה לה טבח, ראש הטבחים, אז היא ביקשה מהטבח קובה. אמר לה – אני מצטער, זו עבודה של אשה, אני לא יכול לעשות. אז אמרה, היו שם לבנונים, שלבנונית תעשה לה קובה. הלבנונית אמרה – אני מצטערת, אני חדרנית ולא טבחית. היא קראה לה אליה, אמרה לה - ... את לא חדרנית ולא טבחית, את חברה שלי ואני מבקשת אותך בתור ידידות שתעשי לי המאכל הזה. אמרה לה – ככה אני מוכנה. אמרתי לעצמי שאם אני רוצה קובה אני לא צריכה לבקש.

ש: את יודעת להכין לבד. ובסוף מכל הענין הזה היא רזתה או לא רזתה?

ת: איזה רזתה? היא היתה אוכלת כמו

ש: כן.

ת: כל פעם היו אצלה ... באות כמו במשרד. אחת רצתה שבעלה ישנה את העבודה שלו, אחרת רצתה להתקדם דרכה.

ש: מה היה השם של בעלה?

ח: הבעל שלה?

ש: את אמרת שהוא היה אישיות, היה מיניסטר בממשלה הסורית.

ת: כן. חוץ מזה, הייתי נכנסת לחדר שלו, היתה לו ספריה ענקית, כל הקיר מלא ספרים, אבל הספרים הפוכים. אני אמרתי לה – איך הספרים בספריה שלכם הפוכים? אמרה לי – האמת היא שבעלי אין לו ... לקרוא. הוא עובד לילות, מגיע ומשאיר את הספרים. אז העוזרת לוקחת ומחזירה הפוך.

ש: הבנתי. הקשרים עם אותו מיניסטר, הבעל שלך בטח הכיר אותו גם כן.

ת: לא.

ש: רק את. זה עזר משהו לקדם ענינים של יהודים?

ת: לא. השכן שלנו מאוד עזר לנו. השכן מהמטרה הסורית שהיה מפקד, מאוד עזר לנו כשהיו עוברים יהודים או משהו.

ש: כן, אבל הבעל של הגברת השמנה

ת: לא הגעתי אליו.

ש: הבנתי. חשבתי שזה אולי עזר לקדם ענינים של יהודים.

ת: לא.

ח: אבל יודעים שזה חבר של זה, אז כבר לא צריך ...

ש: העובדה שהייתם חברים טובים זה עזר.

ת: כן. בן-דוד של ראש הממשלה היה מהנדס והוא היה זה שבנה את הבית שלנו ברחוב היהודים. הוא בא אלינו פעם בהצעה לעשות איתו שותפות ולפתוח בריכות דגים. הוא ידע שאנחנו בקשר עם הקיבוץ ויכולים. אמרתי לו – הבט, אתה ערבי, אנחנו יהודים, ואתה יודע איך זה הולך בין ערבים ליהודים. במקרה אנחנו חברים אבל לא כולם חברים. איך נוכל לעשות את זה? אמר לי – תסמכי עלי. אל תדאגי לזה, אני אסדר הכל. אז היינו מתכוננים

ש: רציתם להקים עסק משותף.

ח: לא, התכוננו לבוא לארץ.

ת: התכוננו לבוא לארץ, אז איך נקים עסק משותף? לא רצינו לספר לו על

ש: בהחלט.

ת: סידרנו את זה, כמעט וברחנו. היינו שם באפיקים כשהוא בא בשביל הבריכות ... שהוא יראה אותנו.

ש: אה, הוא בא לאפיקים?

ת: בשביל הבריכות.

ש: באיזו שנה הוא בא לאפיקים כדי ללמוד איך לגדל דגים?

ת: כשאנחנו באנו.

ש: ב-47'?

ת: כן.

ש: מה היה השם שלו, את זוכרת? זה סיפור מעניין.

ת: אני זוכרת שהוא היה בן-אדם חביב מאוד והוא ניהל את הדואר. הוא שאל אותי – אנחנו מתנהגים יפה מאוד עם הבחורות, למה הן בורחות לארץ ולא חוזרות? אמרתי לו – אתה יודע מה, אשה בסוף מתחתנת. מוצאים מישהו ומתחתנים ואחרי זה ... היה לנו אחד בשם פרסיאדו. היתה לו אחות שבאה לארץ ולא חזרה. והוא היה עורך דין. השופט קרא לו, אמר לו – תגיד לי, למה אחותך לא חזרה? הוא אמר לו – אדוני, תסתכל מי יפה? ההוא שתק. אמר לו – אחותי נורמלית ... ושם היא מצאה בעל והתחתנה, אז איך היא תחזור? אז כולם צחקו.

ש: עכשיו תרשי לי, אני חוזר להשוואה. אמרנו שמבחינה כלכלית בסוריה היה לך הרבה יותר טוב, חיית בבית גדול עם משרתים. מבחינה תרבותית היתה לך התרבות הצרפתית והערבית. מה עוד היה שונה מאשר הארץ פה?

ת: החיים היו קלים.

ש: הרגשת שם ביטחון אבל? היית יכולה לעשות מה שאת רוצה, לנסוע לאן שאת רוצה?

ת: כמעט, כן. בזמן האחרון לא. אני התחלתי, מאז שיצאו הצרפתים, האוירה השתנתה.

ש: מאז שסוריה קיבלה את העצמאות שלה.

ת: כן.

ש: האוירה השתנתה כלפי?

ת: כלפי הזרים, כלפי אלה שלא היו ערבים.

ש: והיהודים בתוכם?

ת: כן. אפילו הייתי באה ומתלוננת לחברים שלי שקשה לי, היו אומרים לי – לא, אלה אנשים ...

ש: העובדה שבארץ כולם היו יהודים, התחושה שלך היתה אחרת? הרגשת פה יותר בטוח, יותר חפשיה?

ת: לא.

ש: למה?

ת: כי אני הייתי רגילה להיות בין ערבים בלי לפחד.

ש: אוקיי, אבל את אמרת לי שבתקופה האחרונה, '46

ת: כן, בתקופה האחרונה.

ש: בהשוואה לתקופה הזו היית יכולה להתמודד עם היחס הלא-טוב עם הערבים?

ת: לא היה עוין בצורה בולטת, לא.

ש: לא היה מאוד עוין.

ת: אפילו אני הייתי הולכת ליפו בארץ, היו אומרים לי – תיזהרי, ביפו יש ערבים, תיזהרי. אני לא הייתי

...

ש: לא היית פוחדת.

ת: פעם הרגשתי אוירה לא נעימה.

ש: מתי זה היה?

ת: זה היה בהתחלה, כשבאנו בהתחלה. מישוהו התקרב אלי ושאל אותי – גברת, מה השעה? הסתכלתי,

אמרתי לו – השעה עשר. בערבית. המתח הלך.

ש: ענית לו בערבית, אז הוא הבין שאת מכוחותיו, ערביה כאילו. שאלה כמעט אחרונה – כשהגעתם

ארצה, הרי היתה הסוכנות, ואת הגעת כעולה חדשה. נתנו לכם משהו? הסוכנות נתנה לכם עזרה או

משהו?

ת: לא ביקשנו.

ש: לא ביקשתם?

ת: לא.

ש: אבל הייתם זכאים, נכון?

ת: לא.

ש: מה זאת אומרת? לא הייתם זכאים? עולה חדש שהגיע איתכם באותה תקופה

ת: אה, בטח קיבל. אנחנו לא ביקשנו.

ש: מה קיבלו אז עולים חדשים שהגיעו?

ת: קיבלו כל מה שהם צריכים.

ש: מה זאת אומרת?

ת: מיטות, דירה, כלי מטבח.

ש: כל עולה חדש קיבל את זה?

ת: כן. אנחנו לא ביקשנו.

ש: למה לא ביקשתם? הרי לא היה לכם שום דבר.

ת: לא היינו צריכים. הבאנו איתנו.

ש: אה, הבאתם איתכם?

ת: כן.

ש: במטוס הבאתם איתכם?

ת: לא. במטוס הבאנו את הדברים

ש: האישיים. ועשיתם חבילה גדולה

ת: שלחו לנו.

ש: לא ביקשתם שום דבר מהסוכנות, שום עזרה, שום כלום?

ת: לא. אפילו הציעו לי עבודה, באופן אישי.

ש: מי הציע?

ת: הסוכנות.

ש: למה הציעו לך עבודה, מה פתאום?

ת: בשביל עזרה.

ש: כן, אבל בזכות העובדה שבסוריה הייתם פעילים עם הסוכנות? ששיתפתם פעולה ועבדתם איתם?

ת: כן.

ש: בגלל זה? מי ביקש ממך, מי רצה לעזור לך מהסוכנות? בתל-אביב או בירושלים?

ת: בירושלים. הם רצו שאני אלך לעבוד שם.

ש: בתור מה?

ת: פקידה.

ש: ולא רצית?

ת: אני רציתי, בעלי לא רצה. אמר לי – אני לא רוצה לגור בירושלים, אני רוצה לגור בתל-אביב.

ש: למה דוקא הוא רצה בתל-אביב?

ת: כי אבא שלו ואחיו היו.

ש: את אומרת שלא ביקשתם שום עזרה ולא קיבלתם שום עזרה. כשהגעתם ארצה אפילו דמי קיום לא

נתנו לכם? את יודעת, כסף, כמה לירות לימים הראשונים?

ת: לא. בעלי היה בן-אדם גאה והוא לא היה צריך. היה לו.

ש: אני אשאל אותך באמת שאלה אחרונה – כשאת ככה לאורך השנים משווה בין החיים בארץ לבין

החיים בסוריה עם הערבים, חיים פה עם היהודים, עם הדמשקאים, החלבים, איפה היה לך יותר נוח?

ת: שם.

ש: אני רוצה שתקשרי את זה, כי את סיפרת לי לפני השיחה, לפני הראיון, שלפני שנתיים היית בדמשק,

נכון?

ת: כן.

ש: את מוכנה לספר לי מה פתאום, איך היית שם? יש לך דרכון סורי?

ת: לא. יש לי דרכון צרפתי.

ש: בכניסה לא עשו לך שום בעיה?

ת: לא. אני צרפתי אבל בשבילם.

ש: נכנסת לרובע היהודי?

ת: כן.

ש: יש שם היום 180 יהודים בערך, את יודעת.

ת: כן.

ש: ראית מישהו?

ת: בטח.

ש: נכנסת, דיברת איתם?

ת: כן. הייתי מוזמנת אצלם.

ש: אצל מי?

ת: שכנים של אמא שלי.

ש: איזו משפחה?

ת: משפחת חמרה.

ש: של הרב?

ת: כן, הם בני דודים שלו.

ת: כן, נכון, נכון.

ש: בני דודים של הרב חמרה?

ת: כן.

ש: הם עדיין נשארו שם בני הדודים שלו?

ת: כן.

ש: כמה נשארו שם מהמשפחה שלו? משפחה גדולה?

ת: כן, די גדולה.

ש: רק אנשים מבוגרים או גם ילדים?

ת: היו ילדים, ילדים נהדרים.

ש: ומה מצב הקהילה?

ת: יוצא מן הכלל טוב. יש להם חנות של בדים ... הכי יפות.

ש: את מדברת על משפחת חמרה? יש להם חנות בדים ברובע היהודי?

ת: לא.

ש: בשוק?

ת: בעיר החדשה. יש עיר חדשה בדמשק ...

ש: מה עוד? המשפחות האחרות, ממה הן מתקיימות?

ת: כולם מצבם טוב.

ש: מצבם הכלכלי טוב.

ת: כולם.

ש: אין להם בעיה עם זה שהם יהודים או על הרקע הזה?

ת: לא, אבל הם לא שקטים.

ש: מאיזו בחינה?

ת: הם מפחדים שפעם ישתנה המשטר. אסד מאוד שומר על היהודים. אסד הוא בן אדם פיקח. הוא חושב

אולי תבוא פעם והממשלה הישראלית תדרוש ממנו דין וחשבון. הוא רוצה להיות בסדר אז הוא מגן על

היהודים בצורה יוצאת מן הכלל.

ח: גם שם עליהם עין וגם מגן עליהם.

ת: כן. הוא גם כן, כשהיתה השאלה של

ש: לשחרר את היהודים?

ת: לא, כשהיתה שאלה שהכל ייגמר ונהיה בשלום ביחד, אמר – הרעיון שבא אלי, לראות ישראלים

מטיילים ברחוב שלי, אני לא סובל אותו.

ש: ככה הוא אמר?

ת: כן. [אמר -] אני לא יכול

ש: לחשוב על זה.

ת: להשלים עם העניין הזה. פתחו בתי מלון בדמשק, באמצע, יפים מאוד מאוד

ש: בתי מלון חדשים לתיירים?

ת: כן. אנחנו היינו בקומה 11. מלמעלה יש לך צילומים של כל ...

ש: אני מבין שצילמת מהמרפסת את דמשק?

ת: כן. אנחנו ראינו את דמשק כולה, איך המסגד מואר, זה היה מראה יוצא מן הכלל.

ש: אני מתאר לעצמי.

ת: ... בבית מלון, איפה שאתה הולך, תמונה גדולה גדולה של אסד.

ש: כן, ברור. היהודים בדמשק שחיים שם היום, יש גם את משפחת ג'עג'עתי, נכון?

ח: ג'עג'עתי זה שלה.

ת: ג'עג'עתי זה שלי. אני לא דיברתי איתו בכוונה, כי ... יודע, אני לא אמרתי שאני באה מהארץ. אמרתי

שאני באה מצרפת. והם ידעו שאני בארץ. אני לא רציתי שהם

ש: מה זאת אומרת? את חיה בפריז.

ח: אבל היא ישראלית.

ת: אני ישראלית.

ש: אה, שאת ישראלית. והם לא כל כך אוהבים את הענין הזה.

ת: לא. אני פחדתי. יש לי חברים טובים, לא רציתי לראות אותם ולא להגיד להם שאני באה, כי הם יודעים שאני

ש: את ישראלית, כן, אבל את חיה בפריז, אז מה?

ת: אבל אני ישראלית. אילו הם היו שואלים אותי לפני, [כדי] לתת לי ויזה לכניסה, אם פעם הייתי ... ש: בישראל.

ת: בארץ הכבושה. אין ישראל.

ש: זה מה ששאלו אותך שנתנו לך את הויזה לסוריה?

ת: כן. אסור להיות בארץ הכבושה. לא להיות ישראלי.

ש: שאלה עקרונית – כל תייר, גם אם הוא יהודי או לא יהודי, שואלים את אותה שאלה? ת: לא. רק את היהודים.

ש: לכן לא רצית לראות את משפחת ג'עג'עתי בכלל.

ת: פחדתי להזיק להם. לא לי, להם.

ש: אבל בכל זאת, היית אצל משפחת, ביקרת שם אצל משפחה אחת, של חמרה. לא חששת להזיק להם? ת: הייתי מוכרחה להכיר מישור.

ש: טוב, בסדר. כל היהודים שם במה הם עוסקים? ממה הם מתפרנסים?

ת: הפרנסה שלהם הולכת טוב מאוד.

ש: עסקי מסחר?

ת: כל "באב תומה" מלא יהודים.

ש: באב תומה זה שער תומה.

ת: כן.

ש: מה זה שער תומה?

ת: זה ... אחד מהעיר. זה חלק מהעיר.

ש: חלק מהעיר העתיקה?

ת: כן.

ש: וכולם שם

ת: כולם שם יש להם חנויות וזה הולך להם יוצא מן הכלל. באו הרבה אדווקטים ורופאים שקיבלו תעודות

משם. עכשיו אסד מקבל כל אחד לבית הספר. היו זמנים

ש: זאת אומרת היהודים יכולים ללמוד איפה שהם רוצים.

ת: כן.

ש: כמה שנים הם כבר חפשיים ללמוד בכל מוסד אקדמי?

ת: אני לא יודעת כמה זמן. מאז שאסד ישנו.

ש: אז את אומרת שהם שם מקיימים חיי קהילה והם מרוצים.

ת: כן. אבל מה, בחגים הם עמדו על זה שנלך איתם לבית הכנסת. הלכנו. היו שם חמישה ששה בחורים ערבים שומרים. הם לא חמושים ולא מדברים, רק אם מישהו ש: עומדים מסביב ושומרים או שומרים על היהודים. על מי הם שומרים? ת: לשני הכיוונים. י: איך את יודעת? ת: בטוח. ת: אני לא יודעת. ש: אבל שם בטח אמרו לך האנשים. היית בעזרת נשים, נכון? ת: הם ... שומרים. שומרים על היהודים כנראה. ש: את ראית שם, כמה זמן היית שם דרך אגב? ת: שבועיים. ש: כשהיית שם שבועיים, ראית שם אנשי צבא, מוחבראת? ת: הצבא נחמדים מאוד מאוד. אנחנו ירדנו מבית המלון, רצינו לתפוס טכסי. ש: החיילים נחמדים? ברור. תמיד חיילים נחמדים. אבל אני מדבר ביחס לאיפה שהיהודים חיים. ת: איפה שהיהודים חיים אין לי מושג. אני לא נתקלתי בהם. ש: לא ראית שם מוחבראת שבודקים את היהודים? ת: לא. ש: הם חופשיים לנסוע ולבוא לאן שהם רוצים, נכון? ת: כנראה שהמצב כשאנחנו היינו השתנה לטובה. ש: היום זה טוב. אני מבין. רק עוד שאלה אחת אחרונה. יש לי הרבה שאלות אחרונות. ת: בבקשה. ש: ביחס לענין הזה. יש שם כמה משפחות בדמשק. יש להם קשרים עסקיים עם קציני צבא? ת: אין לי מושג, אבל המשפחה שהייתי [אצלה], הייתי מוזמנת לחג, לארוחת ערב ... ש: איזה חג זה היה? ת: נדמה לי פסח, אני לא זוכרת. ש: פסח לפני שנתיים? ת: כן. אז היה מוזמן ערבי אחד. ש: אחרי שבועיים אני מבין שלקחו אותך לבקר בכל מיני מקומות. ת: הלכתי לסלע תדמור, פלמירה. ש: אה, יפה מאוד. ת: זה היה נהדר. ש: דרך אגב, איך קוראים למשפחה? ת: חמרה. ש: לא, לאבא ולאמא?

ת: אני לא זוכרת. יש לי את זה רשום אצלי.

ש: אבל את מכירה אותם מזמן עוד?

ת: לא. רק כשהייתי אצלם.

ש: משהו לא ברור לי. הגעת מפריז בטיסה, נכנסת לדמשק

י: סליחה, יש פה סיפור מאוד מעניין. הרי את שכחת לספר שאת הלכת לבקר את הבית של האמא שלך

ושם פגשת אותם, לא?

ח: ... שכנים של ההורים.

ת: כן, אלה היו שכנים של ...

ש: אז זהו, היה חסר לי משהו.

ת: אלה היו שכנים של אמא שלי.

ש: בגלל זה הגעת אליהם?

ת: כן.

י: לא אליהם. היא הגיעה לשכונה ...

ת: אני לא הגעתי אליהם.

ש: באת לבקר את השכונה.

ת: כדי להגיע לשכונה הלכתי לג'ובר. הוא הדריך אותי איך ללכת לשכונה. אז הלכתי לשכונה איפה

שהבית שלנו. שם הם ...

ש: משפחת חמרה?

ת: כן.

ש: אמרת לי שפחדת להיכנס אל הבית שלך.

ת: כן.

ש: למה?

ת: הם אמרו לי שאלה שגרים בתוך הבית הזה הם מאוד חשדניים. הם יחשדו שאני באה מהארץ. להם

בעצמם לא אמרתי שאני מהארץ.

ש: השכנים שלהם היו משפחת חמרה ואת דפקת אצלם בדלת ונכנסת להגיד שלום?

י: האנשים האלה שפגשת אותם, הם ידעו שאת נולדת בדמשק. כנראה בגלל זה ...

ת: אמרתי להם שזה הבית שאני גרתי בו.

ש: הם ידעו שהיית בישראל?

ת: לא.

ש: לא סיפרת להם?

ת: לא סיפרתי. אם הם ניסו זה משהו אחר, אבל אני לא סיפרתי. בכלל לא סיפרתי על הארץ.

ש: שבועיים חיית אצלם?

ת: לא, איזה חייתי?

ש: היית במלון?

ת: בית מלון. הייתי מבקרת אותם.

ש: הבנתי. סיפור של ביקור של חצי יום או משהו כזה.

ת: כן.

ש: היית שם לבד דרך אגב?

ת: לא.

ש: היית עם עוד מישהו?

ת: כן.

ש: יהודי?

ת: לא.

ש: בסדר. מאה אחוז. בזה נגמר הביקור וחזרת לפריז.

ת: כן.

ש: בסדר. זה כל הסיפור. מה את חושבת עכשיו על החיים בדמשק ובארץ?

ת: בדמשק השתנו.

ש: השתנו לגמרי?

ת: כן. הכל השתנה. דמשק עצמה השתנתה ...

ש: והארץ?

ת: גם הארץ. אני עוזבת את הארץ לכמה חודשים וחוזרת, הכל משתנה.

ש: ככה זה נראה לך, שהכל השתנה?

ת: כן.

ש: עכשיו באמת שאלה אחרונה לגמרי, אני רואה שאת קצת עייפה.

ת: לא.

ש: לא? אז זה בסדר? אז ממש שאלה אחרונה. כשאת מגיעה לארץ, את הולכת לבקר אצל דמשקאים

במקומות שהם חיים או שאת רק אצל בני המשפחה שלך?

ת: לא, רק בני המשפחה.

ש: זה מפני שקשה לך קצת אולי.

ת: קשה.

ש: בסדר. את רוצה עוד משהו לספר או להגיד?

ת: אני מדברת על בעלי פסח. היו באים אליו, מישהו בא והציע למכור לו משהו יפה.

ש: באיזו שנה זה היה, פחות או יותר?

ת: '33, '34, משהו כזה.

ת: היה בחור נחמד צעיר

ש: ארצישראלי?

ת: לא, בדמשק.

ש: דמשקאי ערבי?

ת: ערבי. אפילו לא נראה ערבי. נראה יהודי והוא לא יהודי. הוא סיפר לו שאבא שלו, אמיר עבד אל-רזאק עבד אל-קאדר, שהיה מושל אלג'יר

ש: אני מכיר את הסיפור הזה אבל נחמד לשמוע את זה ממך. מה היה השם שלו?

ת: עבד אל-רזאק עבד אל-קאדר, אבל קראו לו בוב. המטפלת השוויצרית קראה לו בוב.

ש: את מדבר על אותו עבד אל-קאדר שנקבר באפיקים?

ת: גולן.

ש: גולן, כן. שחי במגדל.

ת: נכון.

ש: הוא בא אל הבעל שלך?

ת: הוא ישב וסיפר לו שאבא שלו עוזב אותם בלי אוכל ויש לו ששה אחים

ש: הם חיו בדמשק כולם?

ת: כן. והוא [האבא] רוצה לחיות כמו מלך, זורק כסף לכאן ולשם ולהם לא נותן. הוא לא למד מקצוע, גדל בלי ללמוד מקצוע. הוא רוצה לעבוד ולא יכול.

ש: מה השם הפרטי שלו תזכירי לי?

ת: עבד אל-רזאק. הוא ניסה להיות עוזר בקולנוע, לא הלך לו. אמר לו – אבל אבא שלך עשיר. ענה לו – כן, אבל הוא מבזבז את הכסף שלו.

ש: כן.

ת: היו לו כמה כפרים. אחד היה על הגבול הפלסטיני. אמר אבל שיש לו חובות והוא לא יכול להשתמש בהם. בסוף [בעלי] אמר לו – למה אתה לא זורע שם ומשתמש באדמות האלה?

ש: איפה היו האדמות האלה? בחורן? ברמת הגולן?

ת: לא. בזאווייה.

ת: זה בחורן אמא.

ת: כן?

ש: זאווייה? ככה קראו למקום הזה?

ת: כן. על הגבול הפלסטיני.

ש: על גבול ארץ-ישראל. על יד הרי ירדן?

ת: כן. אמר לו – בוא נעשה מפעל ביחד. נזרע ביחד.

ש: נקים חווה חקלאית.

ת: כן. אז אמר לו – אבל הפלאחים, אין להם כסף בשביל לקנות זרעים לזרוע. אמר לו – אין דבר, אנחנו ניתן להם. אז הם נתנו כסף לפלאחים.

ש: והם מימשו את העיסקה? עשו עיסקה ביחד?

ת: כן. הבעל שלי

ש: הבעל שלך נתן לו כסף כדי שיהיה שם שותף איתו?

ת: כן. לאחיות של אבא שלו היה חלק, אז הם הלכו לאחיות שלו ושילמו להן כדי שיסכימו, והן הסכימו. הבן של אחת מהדודות האלה הוא שופט. נתנו לפלאחים זרעים. היינו שם, אני זוכרת.

ש: ביקרת גם במקום?

ת: כן. ביקרנו. עברנו את הירדן על סוסים.

ש: את הירמוך או את הירדן?

ת: הירדן.

ח: אמא, על הירמוך, לא על הירדן.

ת: כן?

ח: כן.

ש: איזה ישוב יהודי, קיבוץ או משהו כזה, היה ליד השטחים האלה שאת מדברת איתי, שקרובים לגבול פלסטינה, ארץ-ישראל? איזה מקום, עיר או משהו? זה היה ליד טבריה, מול טבריה?
ת: כן. שהיו צריכים סוכר היו שולחים הפלאחים להביא סוכר מפלסטין ולבוא.

ש: מטבריה?

ת: לא. מפלסטין. זאת אומרת מהגבול ...

ש: אני פשוט מנסה להבין איפה היו השטחים האלה בדיוק.

ת: קראו לה זאווייה. בערבית זה ה"פינה".

ש: אולי זה באמת בפינה של הירמוך עם הירדן?

ת: יכול להיות.

ש: על יד אל-חמה?

ת: כן, כן.

ש: את זוכרת שם כפר בשם תאופיק?

ת: לא.

ש: בסדר. אז מה יצא מזה בסוף?

ת: בסוף הצרפתים זרקו את אבא שלו כי היה חייב הרבה כסף. אחר כך הם עשו חוק שהוא לא מוכרח לשלם תיכף, אז הוא חזר.

ש: לאלג'יר?

ת: לסוריה.

ש: זרקו אותו לאלג'יר?

ת: לא לאלג'יר. אני לא יודעת.

י: מאלג'יר הוציאו אותו.

ש: כן. הוא היה נגד המשטר באלג'יר.

ת: הוא בא, אנשים אמרו לו – אתה יודע, האדמות שלך מאוד ... יש כל ... משהו.

ש: זאת אומרת החקלאות שם הצליחה.

ת: החקלאות הצליחה. האדמה היתה נחה, אז היא

ש: זאת אומרת לא עיבדו אותה הרבה זמן.

ת: הוא הלך וראה, אז הוא אמר – מה זה? שהבן שלי ינצל את זה? אמרו לו – יש לו שותף יהודי. [אמר -] אה, יש לו שותף יהודי? יפה מאוד. הוא הלך למשטרה וטען שהבן שלו והשותף היהודי רוצים להרוג אותו כדי לקחת את האדמה. הוא אמר שעד שיעשו בירור ומשפט הוא "יבלע" את התוצרת. אחר כך יראו שעזרו לו, אבל הוא יקח את התוצרת.

ש: הם יהנו מהיבול החקלאי. ימכרו אותו, יעשו עם זה משהו.

ת: כן. אני הבנתי את זה, רצתי מהר לבן של הדודה שהוא שופט. אמרתי לו – אתה מכיר את הבן-דוד שלך? הבעל של אמא שלך? הוא רוצה לקחת, והוא טען שהם רוצים [להרוג אותנו]. אז סידרו אותם מהר, לא השאירו אותם בבית הסהר.

ש: שיחררו אותם. מה יצא בסוף באמת עם היבול?

ת: אני מטיילת ברחוב היהודים ב... ואני רואה מכונית אפורה יוצאת מן הכלל, יורדים ממנה שני בחורים אלגנטיים כמו בסרטים, לבושים אפור. מסתכלת, זה בוב והחבר שלו.

ש: בוב את מתכוונת לעבד אל-קאדר.

ת: אמרתי זה יפה מאוד מאוד. הלכתי וסיפרתי לבעלי. אז הוא אמר לו, הוא לא רצה לשמוע מזה שום דבר. אנחנו שכרנו מחסן גדול למטה בשביל לשים את גרעיני החיטה למכור אותה. את זה הצטרכנו. הם מכרו ...

ש: הרוויחו מזה.

ת: איך הרוויחו?

י: סידרו אותם.

ח: אבל סידרו את אבא. אבא יצא קרח מפה ומפה.

ת: אמרתי לו – אני רוצה לראות אותו. הוא לא רוצה לראות אותי. אמרתי – אני אין לי אקדה, אני לא אהרוג אותו. למה הוא מפחד ממני? אני רוצה סתם להסתכל בעיניים שלו. היה בא ומספר לנו – ככה נעשה לילדים, וככה נעשה.

ש: הוא הציג עצמו כידיד המשפחה.

ח: היה.

ת: היה באמת. אלפי פעמים היה בא אלינו ומספר לנו

ש: הוא היה גר אצלכם בבית תקופה מסויימת?

ת: כן. הוא בא וסיפר לנו שהוא הולך לישון עם מטריה כי הגג דולף. אז אבא אמר שלמעלה יש לנו חדר ריק, שיבוא אם הוא רוצה. אז הוא בא.

ש: כמה זמן הוא גר אצלכם?

ת: כמה חודשים.

ש: מה נגמר באמת אחרי שהיבול הראשון יצא בסדר? מה קרה בהמשך? מה עם הקרקעות?

ת: את הקרקעות לקח ...

ש: אבא שלו לקח בחזרה?

- ת: כן. זה היה שלו.
- ש: מה היה השם של האבא שלו?
- ת: עבד אל-רזאק עבד אל-קאדר.
- ש: השם של האבא שלו?
- ת: זה היה עבד אל-קאדר אל-חוסייני.
- ת: לא. חוסייני זה מישוהו אחר.
- ש: זה לא הוא. רק תגידי לי, מעניין אותי, אני רוצה לשמוע ממך, למה הוא ברח מאלג'יר?
- ת: הצרפתים השתלטו.
- ש: והוא היה שם נגד הצרפתים?
- ת: הוא היה מושל שם, הוא היה מלך. הם לקחו לו את כל הזה שלו, ונגד זה נתנו לו סכום כסף.
- ש: אבל גם בסוריה שלטו הצרפתים, אז איך הוא הגיע לסוריה? אני לא כל כך מבין את הנקודה הזו.
- ת: במקום להוציא אותו להורג נתנו לו
- ש: אה, היגלו אותו לסוריה. עכשיו יש לי שאלה שאולי את תוכלי לעזור לי. אני יודע של... עבד אל-קאדר היתה אחות בשם בהייה.
- ת: אל-אמירה [הנסיכה] בהייה.
- ש: מה את יודעת עליה?
- ת: היא היתה בת דודה שלו והיתה טיפשה מאוד.
- ש: היא היתה בת-דודה שלו? לא אחותו?
- ת: לא. בת-דודה שלו. מרוב ששמעה על קיבוץ ועל הארץ, היא נהייתה יותר אוהבת את הקיבוץ ממנו. היא נשארה בקיבוץ.
- ש: היא באה לקיבוץ? לאיזה קיבוץ היא באה?
- ת: אני לא יודעת.
- ש: אבל את יודעת שהיא חזרה אחר כך? מה את יודעת על זה?
- ת: אני יודעת שהיא מתה.
- ש: היא נפטרה?
- ת: כן.
- ש: איך את יודעת?
- ת: שמעתי, אני יודעת.
- ש: פה בארץ היא נפטרה?
- ת: כן.
- ש: אבל את יודעת שהיא חזרה לביירות?
- ת: לא.
- ש: לא יודעת מזה שום דבר?
- ת: אני לא הייתי בקשר איתה.

- ש: ואת אומרת שהיא בת –דודה שלו?
- ת: כן. אני לא יודעת, אני אף פעם לא רכבתי על סוס. איך לעלות על סוס אני יודעת. אמר לי – היא תראה לך. אז היא עלתה ונפלה. אז זה עזר לי.
- ש: זה עזר לך ללמוד איך לרכב על סוס.
- ת: אני לא עליתי
- ש: כמו שהיא עלתה. אני מבין. תגידי לי, אבל מה בהייה עשתה שם?
- ת: סתם, היא רצתה לחיות בקיבוץ.
- ש: לא, אני מדבר, אה, עכשיו את מדברת על הקיבוץ?
- ת: כן. היא היתה בקיבוץ.
- ש: ואת ראית אותה בקיבוץ מטפסת על סוס?
- ת: לא. כשנסענו אליהם, אני והמשפחה שלי.
- ש: לאלג'ר?
- ת: לא. לזאווייה בחורן.
- ש: אה, שם ראית אותה?
- ת: היא באה אלינו.
- ש: הביתה לדמשק?
- ת: כן.
- ש: אבל אני שואל מה היא עשתה שם בדמשק? איך היא הגיעה לדמשק? עם כל המשפחה של עבד אל-קאדר?
- ת: אני לא יודעת באמת.
- ש: בסדר. עוד משהו בענין הזה?
- ת: יש לנו עוד צילומים שלו עם האחים שלו ועם האחיות.
- ח: ... יוסף.
- י: נור, את לא רוצה לספר, להגיד מילה אחת ...
- ש: יוסף גינת, ... של יוסף גינת.
- ח: שיתבייש. אתה יכול להגיד ...
- י: זה שראיין אותך לפני כמה זמן, ראיין וצילם אותך פה עם הבן שלו ואף פעם לא ...
- ח: הוא ראיין את אמא במשך שעותיים, צילם אותה בוידאו, הבטיח לי את הוידאו זה כבר למעלה משנתיים, לקח תמונות של הבוב הזה, אמר שיחזיר ועוד לא החזיר. צלצלתי אליו שלוש פעמים. כמה אפשר להיות ישראלי?
- י: ספרי קצת על דוד פסח, הגיס שלך, האח של בעלך.
- ש: אני חושב שהוא גר ברחובות, לא?
- ח: לא.
- ש: זה לא האגף של רחובות? אבל יש עוד דוד פסח אחד

ח: זה לא הוא.

ת: זה לא אותו דוד. אח של בעלי היה בן אדם עשיר מאוד.

ש: שם בדמשק או פה?

ת: בצרפת.

ש: הוא לא חי בארץ? הוא לא הגיע ארצה?

ת: הוא רצה לבוא אבל בא לבקר.

ש: רק לבקר.

ת: הוא רצה פספורט ישראלי, אז הוא ... להישאר לפחות חודש בישראל והוא לא רצה. הוא קנה אזרחות

אמריקאית בכסף. הוא עבד בשוויצריה וגר באיטליה, ושם תפסו אותו.

ח: הוא היה בצרפת ... עבר לשוויצריה, בשוויצריה היה פרסונה נון-גרטה, עבר ל

ש: הוא היה כזה מין איש פלילי קצת.

ח: היה מיליונר, כסף.

ש: היה עושה פעולות פיננסיות בלתי חוקיות, לזה את מתכוונת?

ת: כן.

ש: הוא זה שתרם בכדי לבנות

ח: על שמו בית הכנסת. המשפחה שלו עשתה.

י: לא הוא תרם. אשתו, אלמתנו, תרמה.

ש: כן, אני מתכוון על שמו. אז זה אותו איש.

ת: הוא נתפס, תפסו אותו

ש: במה?

ת: סתם. תפסו אותו גנגסטרים שהיה עובד איתם וביקשו ממנו סכום של כסף. אשתו שילמה. עם זה הרגו

איתו.

ש: איפה זה היה? במילנו באיטליה?

ח: הם ביקשו שני מיליון דולר והיא שילמה רק מיליון אחד. אז הרגו אותו. זה הסיפור.

ת: הם פחדו שאם ישאירו אותו חי הוא יספר, כי הוא מכיר אותם. אז הם פחדו והרגו אותו.

ש: איזו שנה זה היה, את זוכרת?

ת: לא. איזו שנה זה היה?

ח: לא זוכרת.

ש: שנות השמונים משהו, נכון?

ת: לפני.

ש: לפני זה? טוב, אני אבדוק, בסדר. טוב, את רוצה עוד משהו לספר או להגיד? משהו שיש לך בראש?

משהו שאולי לא שאלתי ואת רוצה להגיד לי, משהו על החיים בארץ? כל מה שעולה לך בראש.

ת: אני כמה פעמים באתי מצרפת ארצה. כל פעם שעזבתי את צרפת אמרתי שאני לא רוצה לחזור, אני

רוצה להישאר בארץ. כל פעם שאני באה אני נתקלת בקשיים, בצרות, חוזרת.

י: חוץ מזה את נשואה שם, זה גם כן ...

ת: גם לפני זה.

ש: גם לפני שהיית נשואה בצרפת.

ת: הייתי נתקלת בקשיים וזה נורא

ח: היא אומרת שפה מרגישים את האווירה של ...

ש: פשוט מעניינת אותי הנקודה הזו. את ניסית כמה פעמים להגיע ארצה מפריז ולהיות כאן אזרחית. עשו

לך קשיים?

ת: לא עשו לי. נתקלתי

ח: היא אזרחית, מה יעשו לה?

ש: את אזרחית ישראלית ורצית להיות כאן? אילו קשיים היו לך?

ת: אני לא יודעת. כל מיני. הייתי נתקלת בכל מיני קשיים.

ש: קשיים ביורוקרטיים?

ת: כן.

ש: כמו מה? עם ...?

ת: כשאני שם אני רואה אנשים מתלוננים. אזרחים צרפתיים. ואני משווה את החיים שלהם עם החיים

כאן, ואומרת שהם מטומטמים, לא יודעים איזה מזל יש להם.

ש: החיים פה קשים?

ת: כן.

ש: מאיזו בחינה? כלכלית?

ת: גם היחס מהאנשים קשה.

ש: בין כל האנשים או בין הדמשקאים?

ת: בין כל האנשים.

ש: הענין של הביטחון גם כן קשה לך קצת?

ת: לא. לי לא במיוחד.

ש: את יודעת שפעם, על השכונה הזו שהבת שלך חיה, נפלו הרבה טילים מסדאם חוסיין. גם זה הדאיג

אותך?

ת: זה, זה לכל אחד.

ח: מה פתאום זה מדאיג אותה? מה אכפת לה? היא שם.

י: היא היתה במרוקו בדיוק כש...

ת: אומרים לי – את הולכת לבקר בארץ? את לא פוחדת? ומה יש לי לפחד? הילדים שלי שם. אם הילדים

שלי שם אני אפחד ללכת?

י: דרך אגב, במלחמת המפרץ היית במרוקו.

ת: כן, נכון.

ש: בביקור? טיול?

ת: כן. המרוקאים היו בעד

ש: סדאם חוסיין?

ת: כן. היינו לבד בבית המלון. כולם ברחו.

ש: את יודעת מה, אני עדיין לא הבנתי למה אמרת שקשה לך פה. לא הבנתי מאיזו בחינה קשה לך פה. את

רצית לחיות פה, חשבת לחיות פה כל פעם שהיית מבקרת מפריז. לא הבנתי מאיזו בחינה קשה לך.

כלכלית אין בעיה, נכון?

ח: למה אין בעיה? בטח יש בעיה.

ת: יש בעיה.

ח: מה זאת אומרת אין בעיה?

ש: לא, אני מבין שמבחינה כלכלית את די מסודרת, נכון?

ח: בכלל לא.

ש: בכלל לא? מהבחינה הזו היה קשה?

י: היא מסודרת. "סידרו אותה".

ש: אבל תראי, אם היית רוצה למשל דירה מהסוכנות, עמיגור, עמידר, היו נותנים לך, לא? את זכאית

לזה, לא?

ת: אני לא זכאית.

ח: מה פתאום? למה?

ש: אה, את לא זכאית?

ח: לפי מה?

ש: עולה חדשה, אני יודע.

ח: היא לא עולה חדשה ...

ש: תושבת חוזרת.

ת: כן.

ח: היא לא עזבה את הארץ.

י: היא מקבלת ביטוח לאומי פה.

ח: היא אזרחית ישראלית.

ש: הבנתי.

ח: היא לא גרה בחו"ל הרבה.

ת: אני לא אקבל שום עזרה.

ש: בסדר. זה נכון, החיים קשים, אני מסכים איתך, אבל זה סתם ענין אישי.

י: עכשיו לקחו לה את הדירה. היתה לה דירה בדמי מפתח ...

ש: בלווינסקי? זה היה בדמי מפתח?

י: כן.

ש: מה זאת אומרת? היו זכאים לקחת לך את זה? אלא אם כן הסכמת.

ת: בכח לקחו.

ח: בוא נעבור על זה, זה סתם

ש: בסדר. אני מאוד מודה לך, באמת. יש כאן כמה דברים שחידדת לי ממבט של מישהי שחייתה וחייה פה ובמקום אחר הרבה שנים, נקודת מבט אחרת קצת. באמת תודה.

ח: אני יכולה לספק אותה תשובה.

ש: כן, מה?

ח: היא אמרה שבזמנו היא ניסתה ללכת לעבוד כשהיא התאלמנה. כשאבי נפטר היא החליטה שהיא רוצה לעבוד כדי שתהיה לה איזו שהיא פרנסה. היא חיפשה עבודה. בת כמה היית, חמישים?

ת: כן. פחות.

ח: פחות אפילו, לא משנה.

י: חמישים ושלוש.

ח: משהו בסביבות חמישים. היא הלכה לחפש בכל מיני מקומות [אמרו לה -] מה? בגילך? היא חזרה אחרי כמה חיפושים מהסוג הזה ואמרה שהיא פה בארץ מרגישה כאילו שהכניסו אותה לארון, סגרו את הדלת וזרקו את המפתח. זו ההרגשה שהיתה לה מהיחס וההתייחסות של האנשים בארץ. מה יכול להיות יותר גרוע מזה תגיד לי? זה מה שאת אמרת לי.

ת: ושם מצאתי עבודה, עבדתי שם.

ש: בצרפת את מתכוונת.

ח: שם היא היתה בן-אדם גם כשהיא היתה בת חמישים, וששים ושבעים.

י: היא היתה בת 55 כשהתאלמנה.

ש: מה שאת רוצה להגיד לי, מה שהבנתי, חיית פה בארץ הרבה שנים, מ-47' עד? מתי עזבת לפריז?

ת: 66'.

ש: כל השנים האלה לא הרגשת ישראלית? זה מה שאת רוצה להגיד לי? לא הרגשת כאילו מקבלים אותך כאן?

ח: זה לא נכון.

ת: הרגשתי שלא מקבלים ...

ח: לא, זה לא נכון.

ש: לא הבנתי נכון? זה לא מה שרצית להגיד?

ת: לא, לא.

ש: אז מה בדיוק היתה ההרגשה שלך לגבי החיים פה?

ת: קשים.

ש: לא הרגשת שייכת הנה לתרבות?

ת: לא.

ש: בזה לא הרגשת שייכת? הבנתי. טוב.

י: עם מזג האוויר היה לך טוב פה?

ש: היה קשה בקיץ? חמסין וזה?

ח: חם נורא.

י: התלוננת נורא תמיד על מזג האויר.

ח: תמיד הלכתם לצפת כי לא יכולת לסבול את ...

ת: כן.

ש: מזג האויר היה קשה לך?

ת: כן. אני הייתי רגילה להרים.

ש: מזג אויר יותר אירופי.

י: יותר יבש.

ח: יותר סורי.

ת: האמת שבסוריה הרגשתי נהדר.

ש: מבחינת מזג האויר.

ת: כן. האויר יוצא מן הכלל.

ש: הבנתי. ברוך השם אני מבין שאת לא חולת אסטמה או משהו כזה? לא בגלל זה חס וחלילה? את

בריאה לחלוטין, זה לא בגלל, פשוט מזג האויר לא מצא חן בעיניך.

ת: כן.

י: גם היהודים לא כל כך נחמדים.

ש: כן, אני הבנתי.

ת: קשים מאוד.

ש: היהודים קשים מאוד.

ת: מאוד קשה להיות איתם. מאוד מאוד.

ח: אמא, אל תוציאי ... את כל היהודים ... על כל היהודים הוצאת ...

ת: לא, אבא שלך נפגע מאוד מהיחס.

ש: מהיחס שנתנו לו מי?

ת: האנשים.

ש: האנשים ברחוב?

ת: כן.

ח: השוק התרבותי של לבוא מארץ ... מנומס ומדברים יפה אחד עם השני ומתייחסים, לא חשוב מה

שחושבים, איך מתייחסים לאדם, ו[אז] לבוא הנה. אני זוכרת בתור ילדים ...

י: ... אחיו התייחס אליו כמו אל כלב. שני האחים, אבל במיוחד אחיו, אז למה לדבר על יהודים פה?

ח: אבל גם על אנשים ברחוב, גם על אנשים בכל מקום.

י: אנשים ברחוב, היו לו חברים נהדרים לאבא שלך.

ח: נכון. היו לו חברים נהדרים.

י: לי אין עשירית החברים שיש לו. ואני כבר חמישים שנה בארץ.

ח: נכון. אבל כל הזמן היה נפגע מכל מיני דברים קטנים שאף אחד לא שם לב אפילו.

י: אבל הכי נפגע זה מאחיו.

ח: מאחיו נפגע בצדק. לא ...

ת: ... בעצמו שאל אותי – תגידי לי למה את לא מסתכלת בי כמו אח? אמרתי לו – מפני שאתה לא מתנהג

כמו אח, לא התנהגת כמו אח.

ש: טוב.

ת: אני נכנסתי לבית מרקחת בהתחלה, ביקשתי משהו. הוא [הרוקח] ענה לי ולא הבנתי. אמר לי – מה את

מסתכלת בי כמו טיפשה? אמרתי לו – אני לא הבנתי, תסלח לי.

ש: את מדברת על כשהגעת ארצה בשנות החמישים?

ת: כן. מישהו שביקשתי ממנו משהו אמר שאין לו. שאלתי אותו איפה אפשר למצוא, [ענה -] אני יודע?

תחפשי!

ח: אז יש דברים ...

ש: כן, אני מבין. התשובות החוצפניות האלה.

י: גסות.

ש: גסות רוח.

ת: מאוד. קשה מאוד.

ש: הבנתי. שוב תודה.

ת: בבקשה.